

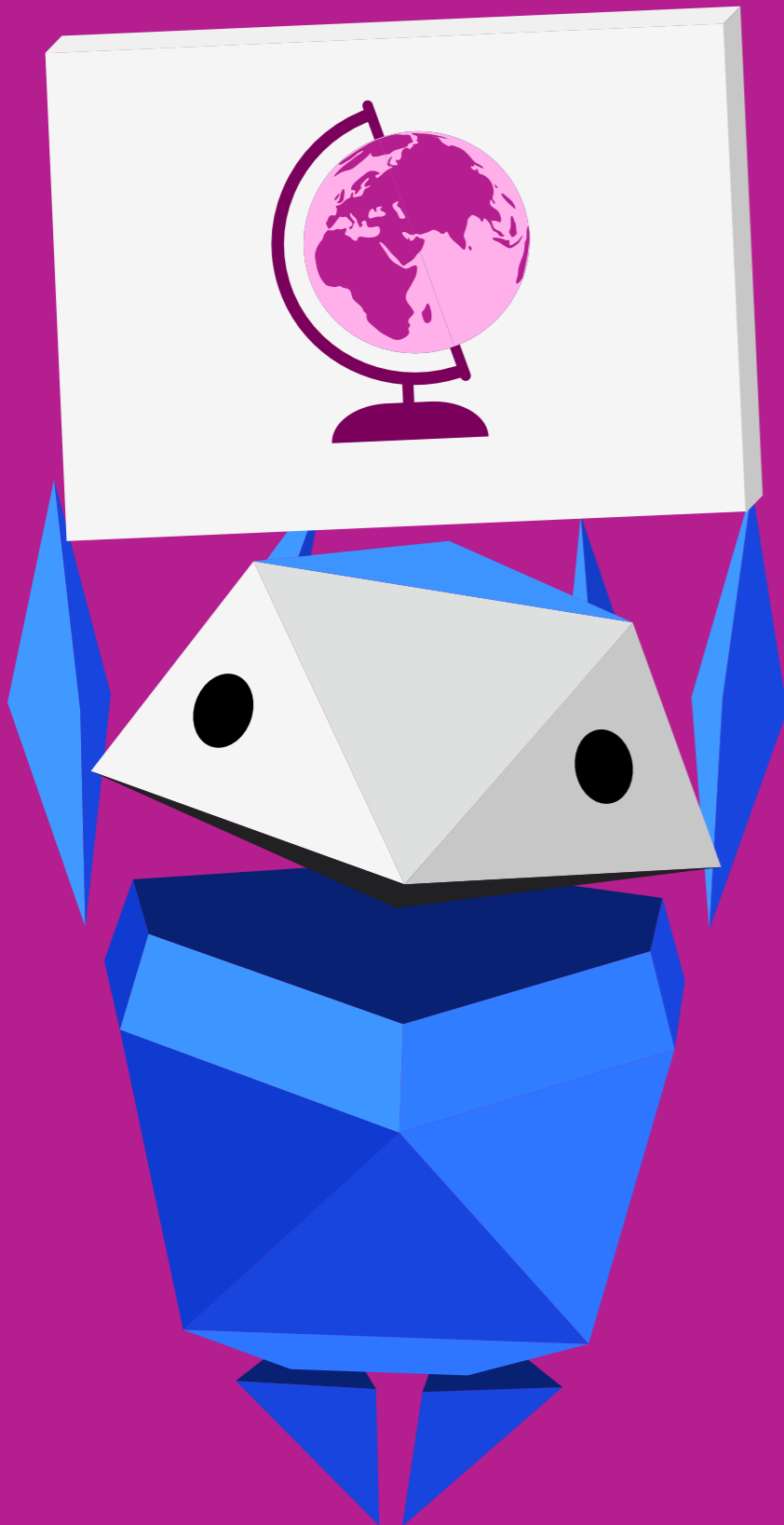
Djeca migranti i IKT

Anna Stokowska



School with Class
Foundation

**Be
Internet
Awesome.**



1 Što je migracija?

Prema Međunarodnoj organizaciji za migracije, migrant je osoba koja napušta svoje stalno mjesto boravka i seli se unutar jedne zemlje ili prelazi međunarodnu granicu. Pritom se ne uzima u obzir:

- pravni status te osobe
- je li migracija dobrovoljna ili nije
- razlog migracije
- duljina boravka.

Iako ne postoji jedinstvena zakonska definicija migranta, postoji jasna definicija izbjeglice, odnosno osobe koja bježi od oružanih sukoba ili progona. Ta je tema opširno objašnjena na internetskoj stranici UNHCR-a, agencije Ujedinjenih naroda za izbjeglice.

Brojke UNHCR-a (koje se ažuriraju svakih šest mjeseci na web stranici unhcr.org) za sredinu 2022. pokazuju da je 103 milijuna ljudi bilo prisiljeno napustiti svoju zemlju – što je tada bilo oko 1.5 % svjetske populacije. Od toga su 36.5 milijuna djeca. Njih milijun i pol rođeno je kao izbjeglice. Populacija unutarnjih migranata procjenjuje se na preko 53 milijuna. To znači da je stotinu i pedeset milijuna ljudi, manje ili više udaljeno od obitelji ili prijatelja koji bi im mogli pomoći u teškim vremenima.

Oni koji napuštaju svoju zemlju imaju otežan kontakt sa svojom kulturom, tradicijom i jezikom, osim ako ne odluče boraviti sa svojim sunarodnjacima u inozemstvu. Oni koji bježe od oružanog sukoba ili progona također su opterećeni golemim emocionalnim teretom.

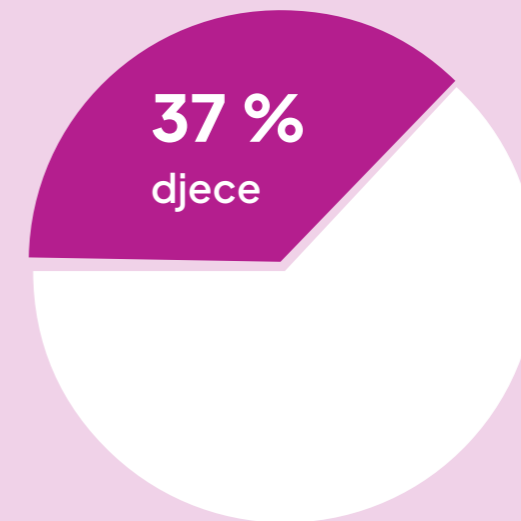
Može li tehnologija riješiti ove probleme? Trebala bi, što se može dogoditi samo ako u tome surađuju stručnjaci koji sudjeluju u stvaranju odgovarajućih obrazovnih resursa, vlada koja djeluje od najviših dužnosnika prema najnižima te uz međunarodnu potporu obrazovnim sustavima u zemljama koje primaju izbjeglice i migrante. U to trebamo i svi mi uložiti napor kako bi roditelji djece migranata cijenili važnost obrazovanja u zemlji domaćinu te kako se ne bi bojali slati svoju djecu u škole.

Prema podacima iz prve polovine 2022., oko stotinu i pedeset milijuna ljudi je, manje ili više, udaljeno od obitelji ili prijatelja koji bi im mogli pomoći u teškim vremenima.

Procjene broja djece migranata u Grčkoj

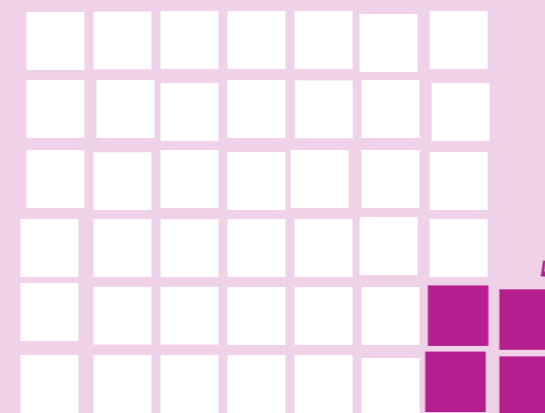
Broj djece migranata značajno se povećao u Grčkoj u posljednjem desetljeću. Kao jedna od glavnih pristupnih točaka Europe za izbjeglice i migrante, Grčka je primila više od milijun ljudi od 2015., od kojih je 37 % djece.

Od 2015. Grčka je primila više od **milijun** ljudi.



Procjenjuje se da je 30. rujna 2020. u Grčkoj živjelo 44 500 djece izbjeglica ili migranata, uključujući više od 4 000 maloljetnika bez pratnje koji su posebno ranjivi. Osim toga, mnoga su djeca nekoliko godina izvan škole ili nikada nisu niti pohađala formalno obrazovanje.

U 2020. godini bilo je **44 500** djece izbjeglica ili migranata



više od 4000 maloljetnika bez pratnje

Daskalaki E., Fragopoulou P., Vrohidou T. –
FORTH, udruga BIA iz Grčke

2 Djeca migranti i internet


Obrazovanje je jedan od najvažnijih, ali i teško provedivih, elemenata integracijskih politika većine zemalja. Samo 50 % djece izbjeglica diljem svijeta ima pristup osnovnom obrazovanju, naspram 90 % djece koja nisu izbjeglice. Samo 1 % izbjeglica nastavlja školovanje u visokom obrazovanju. Smjernice Europske unije od svih država članica zahtijevaju da upišu djecu migrante ili izbjeglice u svoje nacionalne obrazovne sustave najkasnije tri mjeseca od datuma podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu te da omoguće pripremnu nastavu, uključujući nastavu jezika. Uključivanje djece i mladih izbjeglica u nacionalne obrazovne sustave najučinkovitiji je i najodrživiji način da im se pruži kvalitetno obrazovanje (Dudinska i sur., n.d.).

Samo **1** % izbjeglica nastavlja školovanje u visokom obrazovanju.



Dostupnost obrazovanja od presudne je važnosti jer utječe na životne prilike ljudi, njihovo sudjelovanje u ekonomiji i društvu te, u slučaju migranata, na razinu integracije koja može pomoći u prevladavanju različitih oblika diskriminacije i stereotipa. Stoga su obrazovna infrastruktura i priprema učitelja za prihvaćanje djece migranata ozbiljan izazov.

Daskalaki E., Vrohidou T., Fragopoulou P. – FORTH, udruga BIA iz Grčke



Samo **50** % djece izbjeglica diljem svijeta ima pristup osnovnom obrazovanju

Pristup obrazovanju za djecu migrante u Grčkoj

Prema podacima Ministarstva obrazovanja, u školskoj godini 2021. / 2022. u grčke škole upisano je ukupno 16 417 učenika izbjeglica, a nastavu je pohađalo njih 12 285.

Iako sva djeca imaju temeljno pravo na osnovno obrazovanje, u praksi vrsta, kvaliteta i trajanje školovanja koja se nude djeci koja traže azil, izbjeglicama i migrantima više ovisi o tome gdje se nalaze u procesu migracije/azila nego o njihovim obrazovnim potrebama.

U školskoj godini 2021. / 2022. u grčke škole upisano

je ukupno **16 417** učenika izbjeglica

nastavu je pohađalo njih **12 285**

Primjerice, ako djeca migranti ili izbjeglice pohađaju školu u lokalnoj zajednici, a optimistična je pretpostavka da imaju jezičnu podršku, no učitelji ne znaju prepoznati imaju li oni pristup internetu i računalima, te čak i u tim uvjetima učenici mogu imati problema s učenjem. Na primjer, istraživanje o djeci migrantima u Španjolskoj (Karrera, Garmendia, 2019) pokazuje da čak i ako djeca imaju vlastite pametne telefone i pristup Wi-Fi mreži u školi, telefon roditelja često je jedini izvor interneta kod kuće, a učenici nemaju pristup računalu koje im omogućuje kreativnije učenje. Osim toga, bilo je vidljivo i u prvim mjesecima rada s ukrajinskim učenicima u Poljskoj da mobilni telefoni služe za zabavu, a ne za istraživanje nastavnih materijala i ne nude mnogo mogućnosti za poboljšanje digitalnih vještina. Prema tome, učitelji ne mogu pretpostaviti da učenici migranti imaju mobilne telefone te da mogu u potpunosti sudjelovati u nastavi koja se temelji na informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (IKT).

Uz to, u nekim kulturama postoji vidljiv jaz između pristupa novim tehnologijama, koji imaju dječaci i djevojčice. One su često pod strožom kontrolom roditelja ili svoje uređaje češće moraju dijeliti sa starijima. Ponekad djevojkama (npr. iz romskih zajednica) nije dopušteno postavljanje profila na društvenim mrežama, dok dječaci uživaju više slobode (Karrera, Garmendia, 2019). Digitalne kompetencije roditelja također su iznimno važne. U zemljama u kojima potencijalno štetan internetski sadržaj nije u tolikoj mjeri popularan i dostupan djeci, roditelji nisu prisiljeni informirati se o digitalnoj sigurnosti te su djeca prepuštena sama sebi kada je riječ o učenju i istraživanju. Nakon preseljenja u zemlju s razvijenijim tržištem i većom dostupnošću zabave koja nema kvalitetan sadržaj takva se djeca možda ne mogu nositi s digitalnom stvarnošću te mogu biti ozbiljno ugrožena.

Vidljivo je da spol, etnička pripadnost i društvena klasa određuju digitalne kompetencije pojedinih članova obitelji (kao i pristup uređajima i internetu).

U zemljama u kojima potencijalno štetan internetski sadržaj nije u tolikoj mjeri popularan i dostupan djeci, roditelji nisu prisiljeni informirati se o digitalnoj sigurnosti te su djeca prepuštena sama sebi kada je riječ o učenju i istraživanju.

Obitelji migranata vrlo često (osobito na početku boravka) primaju socijalne naknade, što dodatno naglašava da su slabijeg ekonomskog statusa. Ovi elementi mogu spriječiti razvoj digitalnih kompetencija u obiteljima kojima prijete socijalna isključenost te je iz tog razloga nužno da imaju pristup digitalnom obrazovanju. Ovaj proces osnaživanja bi se, očito, trebao odvijati unutar formalnog obrazovnog sustava, ali na individualnoj razini te bi nastavnici također trebali obratiti pozornost i biti svjesni utjecaja međukulturalnih razlika u ovom području.

3 Izazovi i mogućnosti

Osim toga što ovisi o kulturnim razlikama, kada govorimo o ulozi tehnologije u svakodnevnom životu i obrazovanju djece migranata, uzimamo u obzir iste izazove i mogućnosti kao i kada analiziramo odnos tehnologije i djece koja nisu nikada iskusi migraciju. Od pristupa uređajima i infrastrukturi (uključujući pristupačan i brz internet) do digitalnih kompetencija, većina su izazova i mogućnosti isti. Međutim, valja naglasiti da migrantima (osobito odraslima) nepoznavanje jezika zemlje domaćina zajedno s velikom potrebom da mogu brzo pristupiti pouzdanim administrativnim informacijama te da mogu dobiti pomoć u suočavanju s osnovnim životnim potrebama mogu predstavljati veliku prepreku.

Izazovi

Među mogućim izazovima u korištenju IKT-om u obrazovanju migranata ili izbjeglica također možemo spomenuti:

- **nedostatak infrastrukture i uređaja za korištenje digitalnim izvorima** (ili posjedovanje uređaja koji nisu prilagođeni upotrebi za obrazovanje)
- **nedovoljna psihološka pomoć** učenicima, roditeljima ili učiteljima
- **rizik od nedovoljne kontrole kvalitete** ili teškoće u određivanju kvalitete materijala i u njihovu usklađivanju s postojećom razinom znanja učenika
- **rizik od nesporazuma i/ili kulturalnih sukoba**
- **nedostatak stručnog znanja** o pedagoškim modelima koji su najprikladniji s obzirom na situaciju.

Obuka učitelja koji poučavaju djecu migrante u Grčkoj

Grčki tim programa Be Internet Awesome u FORTH-u postavio si je cilj povećati svijest o *online* sigurnosti u zajednici migranata, pozitivnom *online* sadržaju, ali i kibernetičkoj sigurnosti i zaštiti od prijevara. U tu svrhu proveli smo radionice za edukatore i moderatore iz škola i drugih institucija koje pohađaju djeca useljenika. Prije svega, pozvali smo predstavnike četrdesetak društvenih inicijativa i nevladinih organizacija koje pružaju podršku djeci izbjeglicama i migrantima na radionice posvećene programu Be Internet Awesome. Radionica je osmišljena posebno za njih.

Daskalaki E., Fragopoulou P., Vrohidou T. – FORTH, udruga BIA iz Grčke

S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

Neki od ovih izazova pojavili su se tijekom prvih mjeseci 2022. godine, u vrijeme masovnog priljeva ukrajinskih izbjeglica u Poljsku. Istraživanje koje je u školama provela zaklada School with Class Foundation (2022) pokazuje koliko su učenici i učitelji pripremljeni za prihvatanje nove djece u osnovne i srednje škole:

Mnogim je učiteljima rad s učenicima iz Ukrajine prvo profesionalno iskustvo rada s učenicima iz drugih zemalja i/ili kultura ili novo iskustvo (u smislu razmjera) zbog prethodno malo iskustva u ovom području. (...) Postoje i mogući problemi u komunikaciji s ukrajinskim učenicima. Gotovo 88 % učitelja ne zna ukrajinski ili ga poznaje vrlo slabo, 11.4 % ispitanika zna ga slabo, a samo ga jedna osoba od stotinu zna vrlo dobro ili dobro.

Izješće ističe da se novi učenici osjećaju lošije u školi te da su učitelji nedovoljno pripremljeni za rad u multikulturalnim razredima (osobito s djecom koja su proživjela ratne traume). I ovdje postoje određeni rizici u upotrebi računala, pametnih telefona i interneta. Nedovoljan nadzor u razredu, nepoznavanje jezika i otežani odnosi s vršnjacima, zajedno s ogromnim stresom, mogu dovesti do toga da se djeca koriste internetom u svrhu zabave na neprimjeren način u toj mjeri da je štetno (i kako bi došli do informacija o svojoj domovini koja je u jeku rata), što nepovoljno utječe na njihovo raspoloženje.

To je povezano i s vrlo različitom razinom digitalnih kompetencija izbjeglica.

Iako mnoge izbjeglice imaju određeno poznavanje tehnologije, neki od njih imaju nisku razinu digitalne pismenosti i niz društveno-ekonomskih, jezičnih i kulturnih prepreka koje im mogu otežati korištenje tehnologijom. (...) Osobe čiji je jedini kontakt s digitalnim svijetom pametni telefon (...) mogu se povezati s članovima obitelji u inozemstvu, ali možda ne znaju kako ispuniti i poslati *online* prijavu za posao (Potocky, 2021).

Mogućnosti

Neki od gore navedenih izazova mogu se riješiti uz pomoć tehnologije i odgovarajućih digitalnih alata. Čini se, međutim, da je najvažnije održati pravi omjer između podrške posredovane IKT-om i odnosa izgrađenog s učiteljima i učenicima iz zemalja domaćina. Uloga mentora presudna je za produktivno sudjelovanje svakog učenika u učenju uz pomoć tehnologije, a učinkovitost obrazovanja temeljenog na IKT-u također ovisi o pravilnom stručnom usavršavanju učitelja. Stoga će samo pravilno osmišljeni obrazovni programi zapravo pomoći migrantima, a ne ih dodatno isključiti.

Prema UNESCO-u, učinkoviti obrazovni programi za migrante ne samo da povezuju korištenje tehnologijom i kontakt s učiteljem, već uključuju različite metode učenja koje se prilagođavaju potrebama učenika. Izbjeglice iz sredina u kojima se nastava uglavnom svodi na predavanja učitelja mogu, na primjer, biti nepripremljeni za rad u grupi (Joynes, James, 2018).

Informacijske i komunikacijske tehnologije omogućuju dostupnost nastavnih materijala na gotovo svakom mjestu po niskoj cijeni. One mogu osigurati kontinuitet kurikuluma i sustava za vođenje evidencije, npr. ocjena ili drugih podataka pomoću kojih mogu pratiti djecu, pomoći u lociranju onih koji ne mogu ići u školu i povezati digitalni sadržaj s nacionalnim kurikulumima u matičnoj zemlji učenika ili u zemlji domaćina. Međutim, potonji bi trebao biti prilagodljiv dobi učenika, prilagođen lokalnom kurikulumu, a također i primjeren okruženju iz kojeg učenik dolazi. Potrebni su i materijali na lokalnim jezicima koji su u skladu s međunarodnim nastavnim standardima. Osim u učenju, tehnologija također može pomoći u stručnom usavršavanju učitelja, dijeljenju materijala i savjeta, procjenjivanju i bilježenju napretka u učenju te dokumentiranju postignuća. Digitalno prikupljeni podaci mogu osigurati brzu procjenu i mapiranje učenja djece te pružiti roditeljima osnovne informacije o njihovu napretku (npr. putem popularnih aplikacija za razmjenu poruka). Tim više što ovaj oblik pružanja informacija daje mogućnost brzog (i sve kvalitetnijeg) prijevoda pomoću digitalnih alata.

Naposljetku, dok IKT u obrazovanju obuhvaća niz tehnologija, nove aplikacije vezane uz migrante ili izbjeglice usredotočuju se na dvije moguće uporabe. Prva je uporaba raširena i odnosi se na upotrebu osobnih pametnih telefona, tableta i drugih uređaja za mobilno učenje u formalnom i neformalnom kontekstu. Druga uporaba obuhvaća rješenja za škole koja spajaju prijenosnu opremu, IKT i digitalne sadržaje za učenje i njihovo korištenje u učionicama. Osobito ako su ti resursi otvoreni (tj. objavljeni pod licencom *Creative Commons* koja dopušta njihovu legalnu, besplatnu i slobodnu

distribuciju, a ponekad i izmjene), oni mogu biti brzo dostupni, jeftini i prilagođeni potrebama određene ciljne skupine u kriznim situacijama. Upravo zato što su otvoreni, mogu se uključiti u bilo koju platformu za digitalno učenje.

Unatoč tom potencijalu, još uvijek nedostaju dokazi, na primjer, o uspjesima obrazovanja koje je poboljšano IKT-om u izbjegličkim centrima ili tijekom velikih kriza. Neki istraživači priznaju da u zemljama pogođenima krizom sve više obrazovnih programa upotrebljava informacijske i komunikacijske tehnologije, ali nema čvrstih dokaza da su ti alati bolji od ostalih. Takve se procjene također često ne provode zbog teških ili nestabilnih životnih uvjeta izbjeglica. Umjesto toga, zaključci se temelje na promatranju i anegdotskim dokazima.

Mogućnosti

- promišljeni obrazovni programi koji spajaju korištenje tehnologijom s kontaktom s učiteljem
- pružanje osnovnih informacija roditeljima o napredovanju njihove djece
- pružanje obrazovnog sadržaja gotovo svakom mjestu po niskoj cijeni
- upotreba osobnih pametnih telefona, tableta i drugih mobilnih uređaja za mobilno učenje
- povezivanje digitalnog sadržaja s nacionalnim kurikulumom u matičnoj zemlji učenika ili zemlji domaćinu
- u kriznim situacijama brza i jeftina digitalna prilagodba, otvoreni obrazovni sadržaji za potrebe određene ciljne skupine
- obuka nastavnika, dijeljenje materijala i savjeta
- pružanje sredstava za brzu procjenu i mapiranje obrazovne situacije djece

4 Preporuke

Kada se osmišljava obrazovanje djece migranata, prvenstveno treba raditi na tome da se svima omogući jednak pristup kvalitetnim školama, da se pripremi učitelje te da se jezik zemlje domaćina poučava brzo i učinkovito, čime se značajno smanjuje rizik od prekida obrazovanja. Tehnologija i digitalni resursi mogu igrati značajnu ulogu u tome da se svima pruže jednake mogućnosti, ali u tome moraju pomoći i roditelji i učitelji.

Glavna područja u kojima digitalni resursi i IKT pomažu pružiti jednake obrazovne mogućnosti u ovoj situaciji su:

- učenje novog jezika
- održavanje kontakta s kulturom, jezikom i obitelji u zemlji podrijetla
- terapijski rad s djecom i obiteljima
- proširivanje znanja o državljanstvu i pravima u zemlji domaćinu
- uspostavljanje i održavanje kontakata s ljudima kroz igre, rasprave, forume, umjetnost
- jačanje empatije.

Tehnologija može olakšati uključivanje učenika do kojih je teško dospjeti, osigurati svladavanje jezične barijere, potaknuti ih da više sudjeluju, omogućiti razmjenu znanja, olakšati individualizirano učenje i pomoći mladima koji su raseljeni da se osjećaju povezanim sa svojim imigrantskim zajednicama. Djeca izbjeglice trebala bi imati pristup digitalnim izvorima za učenje, koji će im omogućiti poboljšavanje svojih vještina, povećanje mogućnosti za zapošljavanje u budućnosti te razvoj odnosa. Međutim, nastavni materijali trebali bi biti ponuđeni u *online* i *offline* formatu kako bi doprli do većeg broja učenika i učinili učenje dostupnim u različitim kontekstima.

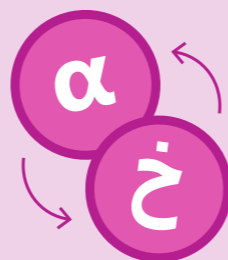
Djeca izbjeglice trebala bi imati pristup digitalnim izvorima za učenje koji će im omogućiti poboljšavanje njihovih vještina, povećanje mogućnosti za zapošljavanje u budućnosti te razvoj odnosa.

Omogućavanje pristupa obrazovnim resursima za djecu koja ne govore lokalni jezik

Proveli smo anketu (...) kako bismo identificirali dominantne jezike koje najviše govore i razumiju djeca migranti u Grčkoj, kao i individualne potrebe učenja koje ta djeca mogu imati. Istraživanje je otkrilo da su **arapski i perzijski (farsi) najčešći jezici koje govore djeca migranti i izbjeglice u društvenim strukturama diljem Grčke**, te je istaknulo najvažnija pitanja kojima se treba pozabaviti u zajednici djece migranata i izbjeglica, poput govora mržnje, internetskog zlostavljanja, sextinga, seksualnog iznuđivanja i prijevare. [...]

Zajedno s tvrtkom Google-Hellas preveli smo nastavni plan i program Be Internet Awesome na perzijski (farsi; arapski nastavni plan i program već je bio dostupan). Osim toga, radili smo sa zainteresiranim nevladinim organizacijama na prikupljanju obrazovnih materijala koje smo do sada razvili o gore navedenim temama i preveli ih na arapski i perzijski.

Daskalaki E., Fragopoulou P., Vrohidou T. – FORTH, udruga BIA iz Grčke



S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

Ravnatelji škola imaju vodeću ulogu u pružanju učenicima podrške koja im je potrebna te im trebaju dati do znanja da je škola mjesto gdje su dobrodošli svi učenici. Čim djeca i mladi migranti pristignu, učitelji trebaju raditi na tome da uspostave i održe pozitivnu atmosferu dobrodošlice. Psiholozi i školski savjetnici mogu pružiti dodatne informacije, podršku u razumijevanju učenikovih emocionalnih potreba i pomoći pri upućivanju u centre za mentalno zdravlje mladih i druge socijalne službe. U stvaranju takvih timova školama i lokalnim zajednicama mogu pomoći brojni **besplatni virtualni tečajevi koji ih pripremaju za rad s multikulturalnim razredima** ili za rad s učenicima koji ne poznaju jezik dovoljno.

Primjeri takvih tečajeva i materijala mogu se pronaći npr. na stranicama koje sadrže:

- [preporuke o korištenju IKT-a u nastavi niže obrazovanih učenika migranta](#)
- [tečaj za učitelje o korištenju IKT-a za integraciju učenika migranta u razred](#)
- [14 savjeta za pomoć učenicima s ograničenim pristupom internetu u nastavi na daljinu](#)
- [projekte i sredstva koje financira Europska komisija](#).

Suradnja s lokalnim samoupravama kako bi se programom Be Internet Awesome učinkovito doprlo do zajednice djece migranata

U suradnji s općinom Menemeni organizirali smo događaj u Solunu na koji smo pozvali djecu migrante i izbjeglice s tog područja. Uz pomoć prevoditelja (grčki na arapski i grčki na perzijski) proveli smo edukacijski seminar o *online* sigurnosti temeljen na programu Be Internet Awesome.

Daskalaki E., Fragopoulou P., Vrohidou T. – FORTH, udruga BIA iz Grčke

Napomena: O tome također govori jedna od *inspirativnih priča*, (učinke rada grčkog tima pogledajte u rubrici „Impact stories” na bia4all.eu, film na engleskom jeziku).

S PRAKTIČNE PERSPEKTIVE

Kada u škole prihvaćamo izbjeglice, potrebno je **poboljšati vještine učitelja u području formativnog vrednovanja**, što će uvelike pomoći da djeca koja nisu upoznata s lokalnim načinima vrednovanja i koja će tek nakon nekog vremena napredovati, dobiju povratnu informaciju o svom razvoju.

Digitalni resursi i alati također mogu pomoći u:

- postupnom uvođenju novih učenika u školski sustav
- vođenim turama po okolici
- prvom kontaktu s učenicima (pomoću jezičnih aplikacija)
- obavještavanju novih učenika o školskim događanjima kako bi se osjećali uključenima (i na nacionalnim jezicima)
- upoznavanju učitelja i ostalih djelatnika škole s roditeljima
- informiranju učenika o kulturi novopridošle djece.

Većinu ovih stvari može zajednički izgraditi i pokrenuti cijela školska zajednica, također uz podršku IKT-a (grupe za raspravu, obrazovne aplikacije, *online* prevoditelji itd.). Pojedine jedinice lokalne samouprave izrađuju odgovarajuće materijale za škole. To su primjerice materijali (uključujući pakete dobrodošlice na nekoliko jezika za učenike) koje je izradio tim za počavanje strane djece u Varšavi. [🔗](#)

Škola bi mogla provoditi projekte mentorstva za djecu migrante, dodatno osposobljavanje djece i njihovih roditelja u korištenju IKT-a ili povezati obitelji kojima je potrebna podrška u učenju s onima koji su u mogućnosti pružiti takvu pomoć.

Druga preporuka odnosi se na okruženje za učenje koje obuhvaća šire područje od formalne nastave u školi. Škola se u lokalnim zajednicama često doživljava kao središte ne samo obrazovanja već i samopomoći i međuljudskog kontakta, i mogla bi, primjerice, uspostaviti projekte mentorstva za djecu migrante, pružiti dodatnu obuku za korištenje IKT-a za djecu i njihove roditelje ili povezati obitelji kojima je potrebna podrška u učenju s onima koji su u mogućnosti pružiti takvu pomoć. Posebno je važno djeci migrantima pronaći mentore ili tutore koji bi im pomogli u učenju. Djeca čiji roditelji (također zbog jezične barijere) nisu u mogućnosti podržati ih u učenju kod kuće imaju puno manje šanse da završe školu od svojih vršnjaka koji imaju podršku odraslih.

Učinkovite inicijative za digitalno uključivanje migranata trebale bi se usredotočiti na cijele obitelji, također i izvan školskog okruženja, gdje bi ljudi različite dobi sa zajedničkim potrebama ili interesima iz iste zajednice ili obitelji mogli učiti zajedno. To može biti:

- nastava koja sadrži što više praktičnih i zanimljivih aktivnosti
- nastava koja sadrži malo teorije kako se ne bi produbile jezične barijere
- druženja tijekom kojih se izrađuju edukativni materijali (struktura kratkih modula, jednostavni i razumljivi zadaci, videozapisi, kratki tekstovi)
- omogućavanje neovisnosti od strane učitelja i održavanje samostalnog učenja
- druženja s temama koje se u tradicionalnom školskom okruženju ne obrađuju dovoljno, na temelju prethodne procjene potreba (npr. rješavanje sukoba, rasprave o kulturnim razlikama).

Međutim, ove teme zahtijevaju daljnja istraživanja, posebice ona koja pokazuju dugoročne učinke intervencija. Svim navedenim preporukama treba dodati i one koje se tiču prevencije nasilja na internetu, a koje su detaljno opisane u drugim poglavljima ovog izvješća. No ipak, možda je još važniji etički pristup osmišljavanju obrazovnih alata. Djeca migranti skupina su koja je izrazito ranjiva na neetičko ponašanje, zlorabu povjerenja te su bespomoćna u mnogočemu i podvrgnuta mnogim vrlo stresnim postupcima i situacijama. Tim više, ako želimo graditi obrazovne programe i stvarati resurse za učenje, oni se moraju temeljiti na najvišim standardima dizajna imajući na umu korisnika, dakle njegove potrebe, brige i kompetencije te navike i kulturu. Budući da mnoge projekte ove vrste razvijaju nevladine organizacije ili državne institucije (ili pod njihovim nadzorom), rizik od zlorabe nije toliko visok kao u slučaju subjekata usmjerenih uglavnom na stvaranje profita. Ipak, ovaj rizik i dalje postoji. Stoga su potrebni univerzalni, dobro promišljeni standardi i smjernice koji se mogu koristiti pri osmišljavanju obrazovnih resursa za djecu migrante i izbjeglice.

Dodatne se prednosti javljaju kada su resursi koji se koriste u obrazovanju podržanom IKT-om otvoreni, tj. objavljeni pod besplatnim licencama koje dopuštaju besplatnu i legalnu izmjenu i daljnje dijeljenje. To olakšava prevođenje na druge jezike te potiče i jača suradnju svih dionika. Takvi se materijali mogu oblikovati prema potrebama određenih situacija, a potom jednostavno ažurirati i prilagoditi drugačijem kontekstu ili okolnostima.

Prilikom oblikovanja alata i resursa za potporu obrazovanju djece migranata potrebno je uzeti u obzir nekoliko načela:

- Učenici migranti i izbjeglice raznolikija su ciljna skupina nego učenici koji nikada nisu iskusili migraciju, stoga je još važnije da se alati i resursi prilagode osobama koje će ih koristiti.
- Migrante i izbjeglice treba što je više moguće uključiti u proces osmišljavanja obrazovnih izvora (npr. tako što će oni dati povratne informacije o njihovoj korisnosti i obrazovnoj vrijednosti).
- Migranti i izbjeglice će možda trebati više kontakta licem u lice s učiteljem nego učenici koji nikada nisu iskusili migraciju i izbjeglištvo.
- Obrazovni resursi za migrante trebali bi se, s jedne strane, odnositi na kulturne sličnosti između njih i zemalja domaćina, ali i poučavati cijele zajednice kako se nositi s postojećim razlikama.

5 Novi problemi i novi trendovi

Obrazovanje djece izbjeglica ili migranata iznimno je osjetljivo područje. Osim što je prijeko potrebno osigurati da kvalitetno obrazovanje bude jednako dostupno svakom djetetu, ono treba uključivati i elemente multikulturnog odgoja, mora podržavati stavove koji su tolerantni, učiti djecu kako se snalaziti u novoj stvarnosti, učiti ih jezik i pružiti im psihološku skrb. Sve to znači da bi jedna od najvažnijih postavki u izradi politika i – izravnije – samih obrazovnih materijala, trebala biti interdisciplinarnost.

U tom kontekstu, vrlo je zanimljiv trend korištenje virtualne stvarnosti za stvaranje i razvijanje projekata koji podupiru razvoj empatije, što je ključno za prihvaćanje migranata (osobito iz drugih kultura). Projekt s takvim potencijalom je, primjerice, 1000 Cut Journey – program nastao na Sveučilištu Stanford koji sudionika uvodi u život crnca Michaela Sterlinga pomoću virtualne stvarnosti. Stavljajući 3D naočale iz prve ruke (ali ipak u sigurnom prostoru) doznajemo kako se osjeća dječak koji je diskriminiran od prvih razreda osnovne škole. Vidimo kako junak odrasta (mi smo on cijelo vrijeme) i trpi sve više oblika

Zanimljiv trend moglo bi biti korištenje virtualne stvarnosti za stvaranje i razvijanje projekata koji podupiru razvoj empatije, što je ključno za prihvaćanje migranata.

diskriminacije – u sportskom timu, na ulici i na poslu. Zahvaljujući takvom iskustvu možemo se na trenutak preseliti na drugu stranu društvene stvarnosti te se uvjeriti da primjedbe koje se čine bezazlenima iz našeg kuta gledanja mogu biti pogubne za neke ljude i utjecati na cijeli njihov život. Zamislimo, dakle, kad bi u svakom parlamentu postojala prostorija u kojoj bi, prije donošenja ključnih odluka za određenu zajednicu, zastupnici i senatori mogli uz pomoć tehnologije osjetiti društvene posljedice novog zakonodavstva...

U svom najnovijem izvješću Anna Triandafyllidou i Usha George stvaraju predložak koji organizira kako na različitim razinama angažmana dionika (država, lokalne organizacije i pojedinci) različite teme vezane uz živote migranata mogu biti podržane tehnologijom – od stvaranja novih alata i resursa pa sve do prezentacije ili interpretacije postojećih resursa (Arya i sur., 2022). **Prema njima, obrazovanje je područje za kreativno i stvaralačko djelovanje na srednjoj razini (odnosno na razini organizacija i lokalnih samouprava).** Dionici te razine mogu djelovati na individualne potrebe migranata, no isto tako oni mogu svojim djelovanjem doseći širi krug zajednice.

Po pitanju izazova vezanih uz migracije, obrazovanje predstavlja važan dio napora vlada i organizacija. **Jezične su vještine među najčešćim ciljevima učenja i često su popraćene vještinama za zapošljavanje i socijalnim vještinama.** U tu svrhu koriste se tradicionalnim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama u obliku mrežnih stranica, seminara, *online* edukacija i sličnih alata, a uglavnom su namijenjene odraslima.

Za novopridošlu **djecu** postoji niz usluga i programa podrške kao što su savjetovanje, razne aktivnosti u zajednici i grupe podrške, pripovijedanje priča i kreativne radionice. Postoje i istraživanja koja ukazuju na vrijednost aktivnosti koje potiču izražavanje, uključenost i zabavu u obrazovanju djece migranta ili izbjeglica.

Međutim, istraživači su rijetko proučavali upotrebu digitalnih medija i interaktivne zabave u olakšavanju te prilagodbe.

Prema njima, obrazovanje je područje za kreativno i stvaralačko djelovanje na srednjoj razini (odnosno na razini organizacija i lokalnih samouprava). Dionici te razine mogu djelovati na individualne potrebe migranata, no isto tako oni mogu svojim djelovanjem doseći širi krug zajednice.

Neka istraživanja navode da digitalni mediji i interaktivne tehnologije nemaju statistički značajan utjecaj na obrazovne ishode, no mnogi ih učitelji svejedno koriste kako bi prenijeli informacije na zanimljiviji način (Herold, 2019; Pane i sur., 2014).

Računalne igre također se upotrebljavaju u podršci djece s posebnim obrazovnim potrebama, kulturnom i bihevioralnom učenju, razvoju kognitivnih vještina i pružanju obrazovnih iskustava u različitim područjima i za različite dobne skupine. Međutim, ta su područja još uvijek malo istražena, a zaključci proizašli iz njih nisu dovoljno uvjerljivi. Kao i s „običnim” obrazovanjem uz pomoć IKT-a, moramo i dalje **biti pažljivi, suosjećajni i graditi odnose s djecom kako bismo zadovoljili njihove obrazovne i emocionalne potrebe.**

6 Pouke iz izvanrednog obrazovanja na daljinu

Unatoč snažnom odgovoru mnogih vlada na COVID-19, mnogi su učenici u ožujku 2020. ostali bez pomoći. Pristup nastavi na daljinu bio je izazov za otprilike jednog od četiriju učenika srednjih škola u srednjoj i istočnoj Europi, kao i u zemljama srednje Azije. Pandemija je zatekla jednog od deset učenika u ovoj regiji bez pristupa internetu. Nažalost, podatke o stvarnom nesudjelovanju u školskim aktivnostima teško je dobiti i usporediti. Međutim, još neujednačeniji podaci pokazuju da je manja vjerojatnost da će djeca koja su iskusila obrazovnu isključenost (uključujući djecu migrante ili izbjeglice) nastaviti svoje obrazovanje. U Ukrajini samo 1 % učenika nije sudjelovalo u nastavi na daljinu, a već je 20 % učenika iz romskih zajednica napustilo školu. Neke su zemlje imale i dio nastave u fizičkom okružju – u Mađarskoj su škole jednom tjedno donosile učenicima zadaće kući i preuzimale ih sljedeći tjedan. U Crnoj Gori su škole potrebitim učenicima osigurale tiskane materijale za domaće zadaće. TV programi i nastava putem videa bili su usmjereni na one do kojih je bilo najteže doći (Uzbekistan je imao nastavu putem videa na državnoj televiziji na uzbečkom i ruskom jeziku s prijevodom na znakovni jezik) European Commission/EACEA/Eurydice, 2022).

U Ukrajini samo **1 %** učenika nije sudjelovalo u nastavi na daljinu.

20 % učenika iz romskih zajednica napustilo je školu.



Više od polovice poljskih učitelja prijavilo je poteškoće u korištenju digitalnim alatima

Učitelji su također morali naučiti kako se koristiti tehnologijom. Anketa koja je obuhvatila oko 1000 učitelja osnovnih škola u Poljskoj pokazala je da je 52 % njih prijavilo neki oblik poteškoća u korištenju digitalnim alatima (Centrum Cyfrowe, 2020). Bila su potrebna inovativna rješenja, primjerice, učitelji su se međusobno povezali i surađivali s učenicima preko interneta pa su ta rješenja za djelatnike u obrazovanju i učitelje postala izvor potrebnih znanja. No, najjače posljedice pandemije već su bile iza ugla... Standardni oblici nastave na daljinu usmjereni su na motivirane i samostalnije učenike. Oni koji ranije nisu mogli sami učiti nailazili su na značajne prepreke. To se odrazilo ne samo na njihov napredak nego prije svega na njihovo emocionalno stanje. Kako su kućno okruženje i podrška roditelja postali važniji tijekom razdoblja nastave na daljinu, učenici u nepovoljnom položaju bili su izloženi riziku da još više zaostaju. Kada su internati u Ukrajini slali učenike kući, socijalni radnici dobili su upute da održavaju kontakt s roditeljima, pa čak i da posjećuju roditelje kako bi osigurali da su ispunjene socijalne i prehrambene potrebe učenika. U nekim zemljama neki su učenici ostali bez pedagoške podrške, a odgovornost za nastavak školovanja učenika s posebnim potrebama snosili su isključivo roditelji.

Sve te poteškoće razotkrile su već postojeće probleme u mnogim obrazovnim sustavima. Ako prije nismo primijetili da su neka djeca isključena zbog toga što nemaju pristup obrazovanju, sada je to bilo teško zanemariti. Ova kriza pokazala je da se jednaka dostupnost obrazovanja za sve tijekom pandemije ne odnosi samo na rješavanje problema digitalne isključenosti. Sposobnosti obrazovnih sustava da osiguraju kontinuitet u obrazovanju stavljene su na kušnju na mnogim razinama: prilagodljivost kurikuluma, način na koji se poučava i vrednuje učenike, priprema učitelja i podrška kućanstvima, posebno za učenike koji imaju poteškoće u učenju i koji nisu motivirani. Međutim, jedna je od najvažnijih pouka iz pandemije, također važna sa stajališta uključivog obrazovanja djece s iskustvom migracije, da je potrebno usredotočiti se na socijalne i emocionalne aspekte života djece. Mnogi učitelji shvatili su da briga za psihičku dobrobit djece omogućuje razvoj neovisnih, samostalnih, motiviranih i zadovoljnih građana. Mnogi su učitelji vidjeli svoje učenike u novom svjetlu i to im pomaže da svoje metode prilagode prihvaćanju djece izbjeglica.

Briga o psihičkoj dobrobiti djece omogućuje razvoj neovisnih, samostalnih, motiviranih i zadovoljnih građana.

Literatura

- Arya, A., Nardon, L., Riyadh, M.. (2022). Information and Communication Technology in Migration: A Framework for Applications, Customization, and Research, <https://km4s.ca/wp-content/uploads/Information-and-Communication-Technology-in-Migration-A-Framework-for-Applications-Customization-and-Research-2022.pdf>.
- Centrum Cyfrowe (2020). Edukacja zdalna W czasie pandemii. Raport z badań, <https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/>.
- Dudinska, G., Michou, H., Mohamed, Ch. (b.d.). Ukrainian Homecoming: A Study of Refugee Returns from Poland, https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/ukrainian-homecoming/final-nrc-cee-ro-returns-survey_ukraine_poland_05092022.pdf.
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2022). Teaching and learning in schools in Europe during the COVID-19 pandemic. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Herold, B. (2019). Teach to one' personalized-learning model has no effect on students' math scores, federal evaluation finds, <https://www.edweek.org/policy-politics/teach-to-one-personalized-learning-model-has-no-effect-on-students-math-scores-federal-evaluation-finds/2019/02>.
- Joynes, Ch., James, Z. (2018). An overview of ICT for education of refugees and IDPs. Education Development Trust.
- Karrera, I., Garmendia, M. (2019). ICT use and digital inclusion among Roma/Gitano adolescents. „Media and Communication”, 7(1), 22–31, <https://doi.org/10.17645/mac.v7i1.1624>.
- Pane, J. F., Griffin, B. A., McCaffrey, D. F., Karam, R. (2014). Effectiveness of Cognitive Tutor Algebra I at Scale. 'Educational Evaluation and Policy Analysis', 36(2), 127–144, <https://doi.org/10.3102/0162373713507480>.
- Potocky, M. (2021). The Role of Digital Skills in Refugee Integration. 'The International Journal of Information, Diversity, & Inclusion', 5(5), jps.library.utoronto.ca/index.php/ijidi/index.
- School With Class Foundation (2022). Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach, <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/raport-z-badania-razem-w-klasie-9-09-2022.pdf>.